Mikael Hidén

LAKIVALIOKUNTA 28.4.2017 KELLO 9.15
KAA 3/16 vp Äitiyslaki

Olen ymmärtänyt niin, että valtiosääntöjuristia on tässä lähinnä haluttu kuulla kansalaisaloitteessa tehtyihin ehdotuksiin mahdollisesti liittyvistä perus- ja ihmisoikeuksia koskevista näkökohdista. Tässä yhteydessä kyseeseen tulevia perus- ja ihmisoikeuksia ovat nähtävästi lähinnä yhdenvertaisuus ja siihen kuuluva sukupuolten tasa-arvoisuus (PL 6 §), yksityiselämän suoja (PL 10 §), oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta (Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla) ja myös lapsille turvatut oikeudet (erit. Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus ja myös PL 5,3 § ja PL 19,3 §).

En ole lapsen oikeuksia koskevan sopimuksen ja sen soveltamiskäytäntöjen asiantuntija. Minun on kuitenkin vaikea nähdä, miten nyt ehdotetut lait, joilla ei pyritä järjestämään lasten oikeuksia tai lasten huollosta vastaavien velvollisuuksia, olisivat ristiriidassa – tai edes omiaan johtamaan ristiriitaan - sen kanssa, mitä sopimuksessa on säädetty (tai jätetty riippumaan sopimusvaltioiden lainsäätäjän harkinnasta). En liioin katso, että ehdotetut lait voisivat sellaisenaan olla ristiriidassa PL 6,3 §:ssä ja PL 19,3 §:ssä tarkoitettujen, lapsia koskevien julkisen vallan velvoitteiden kanssa. Pidän aiheellisena esittää tässä vain joitakin yhdenvertaisuutta ja yksityiselämän suojaa/perhe-elämän kunnioitusta koskevia näkökohtia,

Yhdenvertaisuusnormilla voitaisiin tässä ajatella olevan merkitystä kahteen suuntaan: joko niin, että ehdotus loukkaa yhdenvertaisuutta (tai ainakin heikentää sitä), taikka niin, että yhdenvertaisuuden saavuttaminen vaatii (tai ainakin puoltaa) tämänkaltaista lainsäädäntöä. En tiedä, minkä kohdan lakiehdotuksissa voitaisiin (vakuuttavasti) katsoa heikentävän

yhdenvertaisuutta. Voi olla , että yhdenvertaisuutta ja sen heikentämistä koskevia näkökohtia haluttaisiin liittää esim. siihen, millä tavoin yhtäältä toisen naisen vahvistamisesta äidiksi synnyttäneen naisen ohella ja toisaalta isyyden tunnustamisesta pyritään lakiehdotuksessa tekemään toisensa pois sulkevia mahdollisuuksia. Vaikka ko. naisen ja ko.miehen ” kohtelun” tarkastelussa varmaan voidaan kritisoida ehdotusta ja myös viitata siinä yhdenvertaisuuteen, ei minusta olisi perustuslakivaliokunnan käytännön valossa perusteita sanoa, että ko. järjestely laissa on ristiriidassa yhdenvertaisuusnormin kanssa.

Ehdotuksessa toisaalta lähdetään siitä, että kysymys onkin yhdenvertaisuuden edistämisestä. Ehdotuksen perustelujen säätämisjärjestystä koskevassa jaksossa todetaankin (s.51):

> ”Esityksellä parannetaan naisparien ja heidän yhteisesti hankkimiensa lasten yhdenvertaisuutta eri sukupuolta oleviin pareihin ja näiden lapsiin nähden mahdollistamalla naispareille hedelmöityshoidon saaminen yhdessä parina.”

Näkemykselle yhdenvertaisuuden edistämisestä voidaan epäilemättä esittää perusteluja. Jos lähdetään siitä, miten perustuslakivaliokunta on tulkinnut perustuslain yhdenvertaisuusnormia - ehkä erityisesti siitä, mitä on pidetty sellaisena samassa asemassa olemisena, että se on edellyttänyt samanlaiseksi katsottavaa kohtelua - ei minusta kuitenkaan juuri voida sanoa, että perustuslain yhdenvertaisuusnormi vaatii tai edellyttää tämänkaltaisen lain säätämistä. Kysymys on viime kädessä lainsäätäjän yleiseen (poliittiseen) harkintaan jäävästä asiasta, jota koskevassa puolesta ja vastaan argumentoinnissa yhdenvertaisuusnormin voidaan sanoa osaltaan puoltavan ehdotetun kaltaista lainsäädäntöä.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa tarkoitetun yksityis- ja perhe-elämän kunnioituksen osalta olen lyhyesti kiinnittänyt huomiota ehdotuksen säätämisjärjestysperustelujen lopulla (s.52) viitattuihin kahteen Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuun. Niistä ainakin toisessa, vuonna 2014 ratkaistussa Hennesson v. Ranska -asiassa, oli kyse Yhdysvalloissa sijaissynnytysjärjestelyssä syntyneistä kaksosista, jotka muutettuaan Yhdysvalloissa vanhemmiksi vahvistettujen vanhempiensa kanssa Ranskaan joutuivat tilanteeseen, jossa näiden vanhempien vanhemmuutta ei tunnustettu eikä lasten suhdetta vanhempiinsa voitu muullakaan tavalla vahvistaa. Ihmisoikeustuomioistuin katsoi tilanteen, jossa lapsilla ei ollut Ranskassa lainkaan oikeudellisesti tunnustettuja vanhempia, loukkaavan lasten em. 8 artiklaan

perustuvia oikeuksia. Säätämisjärjestysperusteluissa todetaan ko. tapauksiin liittyen, että nyt tehty lakiehdotus johtaa siihen, että sijaissynnytysjärjestelyyn perustuva ulkomainen äitiyspäätös saattaa Suomessa jäädä vahvistamatta, jos vanhemmalla on lapsen syntymän aikaan ollut asuinpaikka Suomessa. Perusteluissa kuitenkin todetaan, että lapsen ei tarvitse tällaisissa tapauksissa jäädä Suomessa ihmisoikeustuomioistuimen em. ratkaisuissa tarkoitetulla tavalla ilman oikeudellisia vanhempia, koska Suomessa on tarjolla muita, kohdassa mainittuja mahdollisuuksia isän tai adoption vahvistamiseen.

Ihmisoikeustuomioistuimen em. kannanotot ovat tässä merkittäviä. Minusta myös perusteluissa esitetyt mahdollisuudet päätöksissä tarkoitetun ihmisoikeussopimuksen loukkaamisen torjumiseksi ovat tässä kohden tarpeellisia ja myös riittäviä. Toisin sanoen , ko. päätöksissä tarkoitetun mahdollisuuden torjumiseen ei tarvita erillisiä säännöksiä laissa. Yhteen pieneen seikkaan on kuitenkin syytä viitata. Perustelujen maininnoissa isyyden tai adoption vahvistamismahdollisuudesta puhutaan siitä, että voidaan ”yleensä” vahvistaa ja että ”voidaan tapauskohtaisen harkinnan perusteella” vahvistaa. Muotoilut ovat sinänsä korrekteja. Asian tärkeyden vuoksi voisi kuitenkin olla paikallaan - jos aloitteen hyväksymistä puolletaan - että valiokunnan mietinnössä vielä korostettaisiin tällaisten mahdollisuuksien todella käyttämistä , jos se on tarpeen ihmisoikeustuomioistuimen em. päätöksissä tarkoitetun kaltaisen tilanteen torjumiseksi.